

OCENE IN POROČILA O PUBLIKACIJAH IN RAZSTAVAH REVIEWS AND REPORTS ON THE PUBLICATION AND EXHIBITIONS

Publikacije || Publications

Atlanti: Mednarodna revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso, vol. 27, št. 1 in 2, Trst.

Uredil: Peter Pavel Klasinc.

Maribor: Mednarodni inštitut za arhivsko znanost in
Državni arhiv v Trstu, 540 strani.

Mednarodni inštitut arhivskih znanosti in Državni arhiv Trst sta pod pokroviteljstvom Univerze v Mariboru, univerze Alme Mater Europeana – Evropski center v Mariboru, Slovenske raziskovalne agencije – Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Srednjeevropskega inštituta pripravila v hotelu NH Hotels mednarodno znanstveno konferenco *Mednarodni arhivski dan*. Dvodnevna mednarodna konferenca je obravnavala dve temi: strokovno obdelavo izvirnega elektronskega arhivskega gradiva in sodobno izobraževanje arhivistov in delavcev v arhivu.

Arhivsko »barkolano« – prišli so predstavniki arhivistike in arhivov z vsega sveta¹ – so z uvodnimi pozdravi pospremili direktor Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Trst-Maribor dr. Peter Pavel Klasinc, predsednica Mednarodne arhivske šole dr. Grazia Tato, direktor Arhiva Republike Slovenije dr. Bojan Cvelfar, evropski poslanec Franc Bogovič, rektor univerze Alma Mater Europeana – Evropski center Maribor dr. Ludvik Toplak, predsednica skupščine članov Mednarodnega arhivskega inštituta dr. Giulia Barrera, direktorica Državnega arhiva Trst Liliana Bagala, predsednik skupine Mednarodnega arhivskega sveta za arhivske zgradbe in okolje dr. Jonathan Rhys-Lewis, odposlanka župana občine Trst S. Antonela in konzul Republike Slovenije v Trstu Vojko Vovk. Konzul Vovk je opozoril na shranjevanje digitalne dediščine in na neverodostojnost zgodovine s pogovorom med opatom in menihom v pesmi »Anno Domino« Janeza Menarta:

*»Marsikaj zapiše in marsikaj pove,
opat pove mu sproti,
toda tega ne in tega ne.«*

Uvodni del smo sklenili z verzi Janeza Menarta, ki nam povedo, kako je nastala nepisana zgodovina, ki ni ostala v arhivih, vendar se je kljub temu zgodila. Da se to ne bi ponovno pripetilo, so bili prvi dan konference obravnavani problemi s področja upravljanja digitalnega in arhivskega gradiva.

Vsi referati s konference so objavljeni v mednarodni reviji za sodobno arhivsko teorijo in prakso *Atlanti*. Prispevki so objavljeni v angleškem, italijanskem in slovenskem jeziku. Zbornik je izšel v dveh delih, prvi del obsega prvi dan konference oziroma strokovno obdelavo izvirnega elektronskega arhivskega gradiva, drugi del pa sodobno izobraževanje arhivistov in delavcev v

1 Konferenca so se udeležili predstavniki iz Slovenije, Italije, Velike Britanije, Črne gore, Mehike, Vietnama, Rusije, Nemčije, Hrvaške, Romunije, Belorusije, Avstrije, Bosne in Hercegovine, Južne Afrike, Švice, Španije, Srbije, Omana, Poljske, Burkine Faso, Ukrajine, Madžarske in Češke. Zaradi izbruhov nasilja po volitvah in trenutnih zelo napetih razmer v Keniji smo na konferenci pogrešali dr. Cleophasa Ambiro.

arhivu oziroma referate, ki so bili predstavljeni drugi dan konference. V zborniku so na začetku objavljena poročila dr. Petra Pavla Klasinca o delu Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Trst-Maribor od oktobra 2016 do 2017, poročilo dr. Charlesa Kecskemetija o prispevkih na konferenci leta 2016, ki so bili objavljeni v reviji *Atlanti* leta 2016, in poročilo Antonia Montedura o desetih letih jesenske arhivske šole MIAZ, ki predvsem mladim delavcem v arhivih omogoča poglobljanje teoretičnega in praktičnega znanja s področja arhivistike, hkrati pa služi tudi kot orodje za razvoj medosebnih odnosov, ki lahko vodijo do vzpostavitve mednarodne arhivske mreže. V uvodnem razmišljanju *Kompatibilnost med poslovanjem z arhivskim gradivom, nastalim v izvirni elektronski obliki, in šolanjem arhivistov v 21. stoletju* je dr. Peter Pavel Klasinc, direktor MIAZ T/M in dekan študijskega programa Arhivistika in dokumentologija na AMEU ECM, povzel splošne misli, ki so jih avtorji prispevkov poslali na sedež inštituta, in jih povezal na skupni imenovalac s povezavo med poslovanjem z arhivskim gradivom in delavci, ki skrbijo za arhivsko gradivo: moderno arhivsko teorijo in prakso lahko razvijamo le z izvajanjem skupnih znanstvenoraziskovalnih projektov in raziskavami, ki morajo sloneti na kompatibilnih izmenjavah in upoštevanju znanj in izkušenj s področja arhivistike in informatike. Študij arhivistike kot nove znanosti ponuja nova znanja in nove poti do določenih ciljev. Ni namenjen samo znanju o arhivskem gradivu, ampak mora obravnavati vsa področja arhivske teorije in prakse. Ena izmed nalog, ki čaka arhiviste v prihodnosti, je tudi rešitev vprašanja, kako zainteresirano in strokovno javnost prepričati v to, da se bo arhivska znanost razvijala in uveljavila le, če bomo imeli usposobljene in pravilno izobražene arhiviste – diplomirane arhiviste, magistre arhivistike in doktorje arhivske znanosti (k temu bi sam dodal tudi arhivarje, manipulante in druge delavce v arhivu). Razmišljanje je zaključil z dvema latinskima izrekoma: »Teorija brez prakse je kot voz brez kolesa« in »Karkoli počneš, počni premišljeno in misli na konec.«

Snežana Pejović in Joško Katelan iz Državnega arhiva Črne gore v Kotoru sta v prispevku obravnavala posebnosti pri delu z zgodovinskim arhivskim gradivom ob uporabi informacijske tehnologije in ustvarjanju novih, digitalnih zapisov v procesu urejanja arhivskega gradiva, obdelave, zaščite in predstavitve. Dr. Stefano Allegrezza iz videmske univerze Università degli Studi di Udine je prikazal študijo o dematerializaciji administrativnih procesov in ustreznih dokumentov ter opozoril na to, da digitalizacijo prevečkrat zamenjamo z dematerializacijo, kar ne drži. Digitalizacija ni hkrati tudi dematerializacija. Večkrat je to celo postopek, ki ne poenostavi rešitev, ampak jih zakomplicira, kar smo videli že v primeru digitalnega podpisa. Na univerzi v Vidmu se zavedajo pomembnosti arhiviranja dokumentov, ki bodo predstavljali dolgoročni spomin univerze. Komisar mehiškega nacionalnega inštituta za transparentnost, dostop do podatkov in zaščito osebnih podatkov dr. Francisco Javier Acuna Llamas (na konferenci je referat predstavil Alonso Rojas) je obravnaval obdelavo elektronskih dokumentov v agenciji INAI (samostojna agencija, ki zagotavlja pravico do dostopa informacij vladnih organov in služb, odgovorna za zagotavljanje varstva podatkov, agencija zagotavlja državljanom njihove pravice) z vprašanjem ohranjanja e-poštnih sporočil in informacij s spletnih strani ter informacij, objavljenih na različnih družbenih omrežjih. V Mehiki zakonodaja in predpisi o transparentnosti zahtevajo, da so informacije, ki jih hranijo javne ustanove, dostopne javnosti. Med te informacije sodijo tudi elektronska sporočila, zato se e-pošta hrani na posebnih platformah, sama hramba pa mora zagotoviti tudi dostop do informacij. Družbena omrežja pa so navadno v lasti zasebnih družb, informacije so shranjene v oblakih, ki se lahko izgubijo. V interesu družbe je, da se tudi te informacije ohranijo. V zaključku prispevka je dr. Acuna Llamas označil arhive za temeljne stebre transparentnosti in odgovornosti ter bistvene elemente, ki omogočajo uveljavitev načel transparentne in demokratične države. Profesorica iz Hanoija, dr. Thi Hoa Doan, je predstavila aktualne pravne določbe vietnamskega zakona o elektronskem arhivskem gradivu in elektronskem

arhivu ter predpise v zvezi z izvajanjem poklica arhivista. Podobno kot pri videdski univerzi se tudi poročilo dr. Monice Martignon z beneške univerze IUAV (Inštitut za urbanizacijo in arhitekturo, ustanova, namenjena urbanističnemu načrtovanju v širšem pomenu) nanaša na »dematerializacijo dokumentov« oziroma proces uvajanja upravljanja izvirnega arhivskega gradiva, saj to zahteva nova italijanska zakonodaja. Veliko energije so vložili v ustrezno upravljanje e-sporočil in certificiranih mailov. S standardizacijo postopka so se zavarovali pred »ustvarjalnostjo« – samovoljnimi postopki javnih uslužbencev, ki prinašajo zmedo in nepotrebne zamudne postopke. Prispevek dr. Mihaila Larina *Teorija in praksa hrambe elektronskih zapisov* prinaša analizo razvoja in nalog, ki jih moramo rešiti na področju elektronskega arhiviranja in so prvi pogoj za učinkovito upravljanje elektronskega gradiva. Arhivisti Ruske federacije se ne strinjajo s pojmovanjem nekaterih terminoloških izrazov v ruski zakonodaji. Digitalno gradivo razvrščajo v štiri kategorije: digitalno rojeno gradivo, digitalizate, baze podatkov in izdelke spletnih strani. Dr. Christian Kruse iz bavarskega državnega arhiva je v prispevku prikazal sodelovanje na zvezni ravni na področju digitalnega arhiviranja, skupne napore in rezultate sodelovanja. Dr. Vlatka Lemić iz hrvaškega državnega arhiva (odsotna s konference) je v prispevku podala pregled stanja v hrvaških arhivih in smeri razvoja arhivske službe z vzpostavljanjem e-arhiva. Pred popoldanskim nadaljevanjem je potekala razprava, ki je obravnavala vprašanja različnih nivojev univerzitetnih arhivov, ohranjanja oblik organiziranosti arhivov, nacionalnih standardih in o pomenu digitalizacije. Izpostavljeno je bilo vprašanje, kako pomembno je mednarodno sodelovanje med arhivi na področju digitalizacije.

Popoldanski del je s predavanjem o vzpostavitvi nacionalnega e-arhiva odprla dr. Tatjana Hajtnik. Klasični nosilci (papir in črnilo) se sčasoma poškodujejo. Prav tako so izpostavljeni tveganjem tudi novi digitalni nosilci. Tveganja izhajajo iz okolja (požari, potresi, poplave in druge nevarnosti), dodatna tveganja pa iz odvisnosti od programske opreme in različnih formatov nosilcev zapisov. Zato morajo ustvarjalci gradiva upoštevati več rešitev v postopkih digitalnega arhiviranja, da lahko zagotovijo hrambo v digitalnih arhivih, ki mora biti zanesljiva z vseh vidikov varnosti. Dr. Hajtnik je opozorila na dolžnost javnih arhivov, ki morajo poiskati rešitve za tveganja in vzpostaviti zaupanja vredne nacionalne e-arhive, ter predlagala nekaj ključnih ukrepov. Dr. Lingh Nguyen in dr. Thuy Tran sta v referatu poudarili trenutno situacijo za shranjevanje digitalnih dokumentov v Vietnamu. V prvem delu sta predstavili zakonodajo v zvezi z ravnanjem z digitalnim gradivom, v drugem težave, ki se pojavljajo v procesu dela, in v tretjem nakazane rešitve za rešitev obstoječih težav. Med težavami sta našteali preveč splošne definicije, nezadostne pravne podlage, ki ne dajejo ustreznih navodil za obdelavo in upravljanje podatkov, nezadostno izobrazbo in slabo opremljenost uslužbencev, pomanjkanje znanj na področju upravljanja digitalnih dokumentov in nepripravljenost na prilagajanje novostim. V zaključku sta zapisali sklep o sprejemu skupnih standardov za boljše upravljanje digitalnega gradiva. Dr. Bogdan-Florin Popovici iz državnega arhiva Romunije je z bralci podelil izkušnje z arhiviranjem gradiva popisa prebivalstva. Podatkovna baza je bila prevzeta v arhiv brez predhodnih izkušenj in standardiziranih predpisov. Dr. Andrei Rybakou je članek posvetil prepoznavanju in možnim rešitvam težav, povezanih s prenosom izvirnega digitalnega arhivskega gradiva v arhive, ki zagotavljajo njihovo dolgoročno hrambo, celovitost in pravni pomen za nadaljnjo uporabo. Digitalno nastali dokumenti morajo biti poslani v arhive, ki zagotavljajo dolgoročno hrambo informacij. Še posebej je to pomembno v sistemih, ki uporabljajo storitve v oblakih, kjer morajo ponudniki storitev zagotoviti trajno in varno hrambo do predaje dokumentov v pristojni arhiv. Prispevek dr. Zdenke Semlič Rajh (Pokrajinski arhiv Maribor) obravnava probleme, ki nastanejo pri popisovanju digitalnega in digitaliziranega arhivskega gradiva. Različni projekti digitalizacije gradiva v arhivih, knjižnicah, muzejih in drugih ustanovah so pri-

peljali tudi do vprašanja obravnave gradiva v kontekstu, pri digitalizaciji pa je bilo zanemarjeno načelo provenience. Preglednost naj bi ustvaril pojem »sekundarnega ustvarjalca«, to je ustanove, ki je digitalizirala gradivo. Naloga arhivov za prihodnost je prevzemanje aktivnejše vloge pri procesih digitalizacije vsebin in uveljaviti temeljne arhivske principe. Pri digitalizaciji se preveč poudarja tehnična plat storitve, zanemarlja ali pa celo omalovažuje pa se arhivska znanost in temeljni principi, ki bistveno vplivajo na popisovanje arhivskega gradiva in na zagotavljanje javne vere gradiva. Dr. Patricia Engel (Evropski center za konservacijo in restavriranje) je v prispevku »Sistemske razmišljanje v konzervacijski teoriji« opisala teoretična ozadja za boljše razumevanje postopkov za ohranjanje arhivskega gradiva. Ddr. Azem Kožar iz Tuzle (na konferenci ni bil prisoten) je razložil težave arhivov na prostoru Balkanskega polotoka v času tranzicije. Arhivska mreža se je po spremembah pokazala necelovita, arhivska zakonodaja nezadostna in nesinhronizirana, materialna in kadrovska zasnova neprimerna ter informacijskotehnološka tranzicija nezadostna. Aleksander Lavrenčič je opisal strokovno obdelavo digitalno rojenega arhivskega gradiva v Arhivu Televizije Slovenija. Mag. Aida Škoro Babić je poskušala z analizo študijskega programa na Slovenskem in vsebinsko razčlenitvijo potreb poslovanja z zapisi in informacijami ugotoviti, kako zadovoljiv je pristop pedagoških procesov v luči elektronskega arhiviranja. Prvi del revije *Atlanti* zaključuje zelo zanimiv prispevek Loan Thi Tran in dr. Mai Thi Ngoc Nguyen o lesenih pagodah v Vietnamu, ki razširja prispevke arhivske znanosti in konservacije ter restavriranja materialov na področja muzeologije, umetnostne zgodovine, religije in gradbeništva. Predmet raziskave in procesa digitalizacije so v tem primeru postali leseni bloki pagod. Prvi dan konference sta bila na sporedu še dva referata na temo izobraževanja arhivskih delavcev, ki sta bila predstavljena v drugem delu zbornika.

Drugi del *Atlantov* odpira vprašanje predsednice mednarodne arhivske šole in pomočnice direktorja Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Trst-Maribor dr. Grazie Tato, kakšen naj bi bil priročnik za arhiviste, usmerjen v 21. stoletje. Primerjala je štiri nedavno izdane priročnike in ponudila možnost izbire najboljšega. Petria De Vaal-Senekal je opisala formalno usposabljanje arhivistov v Južni Afriki in neformalno oziroma praktično usposabljanje v obliki delavnic, ki zapolnjuje vrzeli v formalnem izobraževanju. Avtorica opisuje lastne izkušnje, ki so nastale tudi na podlagi poučevanja arhivskih delavcev, ki izhajajo iz različnih družbenih in kulturnih okolij, dodatno popestritev pri izobraževanju pa je dodala še raznolika jezikovna razgibanost v Južni Afriki. Razprava, ki je zaključila prvi dan konference, je potrdila, da arhivistika potrebuje redne fakultetne in postfakultetne študije, zaposleni pa pridobijo dodatna znanja za delo v arhivih s samoizobraževanjem in udeležbo na posvetih in konferencah. Bolonjski sistem je omogočil študij mnogih novih predmetov. Perspektiva arhivistike je v dobro usposobljenih in izobraženih arhivistih. Dr. Cristina Bianchi je opisala švicarski model kompetenc za arhiviste 21. stoletja – navodila za izobraževanje in oblikovanje bodočih arhivistov. Francoski model o oblikovali po vzoru švicarskega modela. Arhivisti morajo izhajati iz svojih talentov in jih kombinirati z izobraževanjem in medsebojnim sodelovanjem. Dokument, ki je dostopen na spletni strani švicarskih arhivov, služi vsem arhivistom za posredovanje specifičnih znanj in spodbuja družbeno vlogo arhivistov. Posredovanje znanj izboljšuje naloge arhivistov: upravljanje gradiva, prevzem dokumentov, hrambo gradiva, upravljanje arhivskih skladišč in izboljšuje komunikacijske veščine in družbene kompetence arhivistov, med katere prištevamo lobiranje in mreženje. Dr. Flavio Carbone (Zgodovinski urad poveljstva karabinjerjev) in dr. Francesca Nemore (Univerza La Sapienza) se v prispevku sprašujeta, kje se izoblikujejo arhivisti: ob pergamentu ali digitalnih bitih? Na to vprašanje je mogoče odgovoriti s pomočjo evolucije metod poučevanja arhivistike in študij dveh primerov pouka. Arhivistika je veda, ki mora biti usmerjena v prihodnost in ta usmeritev mora vplivati tudi na izbiro predmetov za poučevanje v tretjem ti-

sočletju. Dr. Elisabeth Schöggel-Ernst se ukvarja z vprašanjem neakademskega izobraževanja arhivistov v Avstriji. Dolgo časa je bil edina možnost za izobraževanje podiplomski študij za arhiviste, ki ga je izvajal Inštitut za avstrijsko zgodovinsko raziskovanje na Dunaju, zdaj pa že deset let uspešno izvaja certificiran tečaj za arhiviste Avstrijsko arhivsko društvo. Dr. Yolanda Cagigas Ocejó je analizirala deleže vsebin magistrskih študijev. V Španiji je več neuradnih študijev in en uradni študij arhivistike (Coruna). Dr. Ana-Felicia Diaconu s Fakultete za arhivistiko v Bukarešti obravnava v prispevku izvajanje usposabljanja arhivistov v Romuniji. Zakon o nacionalnih arhivih iz leta 1996 določa pravni okvir, da Romunski državni arhiv določi odgovornosti za zaposlene v arhivih in predpiše znanja za delovno mesto, ureja poklicno priznanje, usposabljanje in določa, kdo je arhivist. Predpise dopolnjujejo navodila za delo arhivistov, ki jih sprejemajo nacionalni arhivi. Tako so povezani izobraževanje, delo in delovni trg. Mag. Željka Dmitrius iz Državnega arhiva v Zagrebu je v prispevku predstavila program študija na vseučilišču v Zagrebu. Na Filozofski fakulteti izvajajo enopredmetni in dvopredmetni dodiplomski, podiplomski študij in podeljujejo doktorske nazive. Doktorski študij z nazivom *Študij komunikacijskih in informacijskih znanosti* izvaja fakulteta od leta 1990. Diplomanti ne dobijo dela samo v tradicionalnih javnih arhivih, vse več diplomantov dobi delo v ustanovah, ki se ukvarjajo z zaščito kulturne dediščine in v drugih ustanovah ter podjetjih, kjer skrbijo za upravljanje digitalnega gradiva. Dr. Marija Grabnar iz Arhiva Republike Slovenije in vodja Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije dr. Jedert Vodopivec Tomažič sta pripravili prispevek o izobraževanju na področju materialnega varovanja, konserviranja in restavriranja arhivske dediščine v Sloveniji. Center za konserviranje in restavriranje je bil ustanovljen leta 1980 in deluje v okviru Arhiva Republike Slovenije kot posebna organizacijska enota. Center je pripravil več izobraževanj s področja preventive in kurative arhivskega gradiva, avtorici sta opozorili na tista izobraževanja, ki so bistveno vplivala na današnji strokovni profil konservatorjev-restavratorjev in arhivistov. V Sloveniji izobraževanje za strokovno področje pridobivanja teoretičnih znanj in praktičnih veščin konservatorjev-restavratorjev pisne kulturne še vedno ni formalizirano. Dr. Cleophas Ambira iz Kenije je v prispevku svojem prispevku predstavil vzgajanje arhivistov za odgovorna dela in prevzem poklicne vloge v dokumentacijski in arhivski stroki. Dr. Elena Romanova je predstavila vlogo Vseruskega znanstvenega in raziskovalnega inštituta za dokumentacijo in arhive (VNIIDAD) pri strokovnem usposabljanju in izpopolnjevanju arhivistov in delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom v Rusiji. Izobraževanje in usposabljanje delavcev v arhivih je ena od dejavnosti inštituta VNIIDAD. Izobraževanje poteka v obliki seminarjev in tečajev na lokalni in širši ravni. Za delo usposabljaajo arhiviste, ki že imajo specifična znanja. Center zagotavlja zelo kakovostne izobraževalne seminarje, udeleženci seminarjev pridobijo visoke kompetence za izvajanje poklica. Vsi ruski arhivisti morajo izpopolniti svoja znanja z udeležbo na seminarjih, na katerih pridobijo dodatna znanja za pridobivanje praktičnih in teoretičnih znanj ter dobijo ustrezna potrdila. Dr. Mateja Jeraj in dr. Jelka Melik razložita razliko med profesijo in poklicem in pojasnita, da je pot arhivistov od poklica do profesije še dolga – arhivski poklic je profesija v nastajanju. Dr. Branka Doknić iz Arhiva Jugoslavije v prispevku *Arhivisti in 21. stoletje: v kolikšni meri so arhivisti pripravljeni na dosežke 21. stoletja* opozori na to, da sodobni arhivi potrebujejo izobražene arhiviste z najvišjo stopnjo izobrazbe in dodatnim izobraževanjem v obliki delavnic, tečajev in mednarodnih zborovanj. V prispevku kratko opiše tudi status Arhiva Jugoslavije. Abdulmohsin Said Al Hinai je predstavil usposabljanje, ki ga za arhiviste izvaja Nacionalni arhiv v Omanu. Arhivisti morajo doseči univerzitetno diplomo, vendar velja za izobraževanje, da je vseživljenjski proces na podlagi izkušenj in potreb. Pomembno je, da vemo, kako informacije krožijo; spremembe, ki se dogajajo v življenju, morajo delavci prepoznati, zato morajo vodstveni delavci zagotavljati

izobraževanje v arhivu. Tako so arhivisti bolj zadovoljni s svojim poklicem in poklicno bolj ozaveščeni. Vsi arhivisti se morajo vsaj enkrat letno udeležiti izobraževanja na svojem področju. Abdulmohsin Said Al Hinai je v zaključku zapisal, da potrebujemo izobraževanje zato, da izboljšamo svoje znanje, delimo znanje z drugimi in zato, da sledimo novostim. Dr. Magdalena Marosz iz Krakova predvideva spremembe, ki jih je možno pričakovati pri strokovnih kompetencah arhivista. Te spremembe so povezane z načinom dela, tehnologijo in izobraževanjem. Izobraževanje lahko razdelimo v dva vidika: kako izpolniti obstoječe stanje in kako odgovoriti na vprašanja ustanov, v katerih so delavci zaposleni. Izobraževanje mora biti prilagojeno potrebam arhivistov in mora slediti novostim, pri čemer mora upoštevati tehnološke spremembe, ki vplivajo na upravljanje dokumentov. Skupina slovaških znanstvenikov je poročala o raziskovalnem projektu »Ohranjanje in stabilizacija objektov dediščine iz naravnih spojin z nizkotemperaturno plazmo« in njegovih ciljih. Dr. Izet Šabotić s tuzelske filozofske fakultete je opozoril na različne oblike izobraževanja, ena izmed njih je opravljanje strokovnega izpita. V prispevku je poudaril pozitivne izkušnje, ki so jih pridobili v tuzelskem kantonu. Mag. Alizata Kouda je predstavila usposabljanje za upravljavce podatkov. Vlada v Ouagadougouju (Wagi) se je odločila za modernizacijo administrativnih procesov in spodbujanje poslovanja IT v Burkini Fasu. Od leta 2010 deluje šola za arhivsko znanost, študenti pridobivajo znanja na univerzi, Inštitutu za informativno znanost in tehnologijo in na nacionalni šoli za administracijo. Vse ustanove morajo svoje dejavnosti prilagajati tehnološkemu napredku. Dr. Maryna Palienko je pripravila zgodovinski pregled študija in analizo novih trendov v arhivskem izobraževanju v Ukrajini. Dr. Svetlana Perović Ivović iz Arhiva Jugoslavije je opisala zahteve sodobnega arhiva v Srbiji in izobraževanje ter izpopolnjevanje strokovnjakov na področju zaščite in prezentacije kulturne dediščine v Srbiji. Prispevek dr. Tiborja Csabe Reiszja iz Državnega arhiva Madžarske prinaša pregled izobraževanja arhivistov na Madžarskem v preteklosti in povzetek današnjega stanja. Predstavnik Mednarodnega arhivskega sveta Jonathan Rhys-Lewis je predstavil razvoj poučevanja materialnega varstva arhivskega gradiva za študente magistrskega študija na University College London. Magistrski študij se izvaja v okviru oddelka za informacijske vede. Program se je v zadnjih letih zelo spremenil in posodobil. Študij vsebuje pet modulov v okviru magistrskega študija, izbirne module in glavni modul, posvečen hrambi in konserviranju dokumentov, in razvija profil sodobnega arhivista, ki mora biti: diplomat, pogajalec, zbiralec virov, finančnik, učitelj, socialni delavec in advokat. Mag. Omer Zulić je v prispevku prikazal izkušnje Arhiva Tuzelskega kantona in pomen usposabljanja strokovnih kadrov za doseganje kakovostnih in boljših rezultatov na vseh področjih delovanja arhiva, od strokovnoarhivskega do znanstvenoraziskovalnega, publicističnega, kulturnega in izobraževalnega delovanja. Dr. Marie Ryantova z univerzev Čeških Budjevicah je podala razmišljanja o usposabljanju arhivistov v 21. stoletju. Do nastopa interneta je bil način dela v arhivih precej klasičen, digitalna revolucija z medmrežjem in hitrimi komunikacijami pa je to spremenila. Pojavilo se je veliko vprašanje, kako ravnati z digitalnim gradivom, ki nastopa v virtualni obliki. Če je tradicionalno izobraževanje arhivistov temeljilo na usposabljanju iz pomožnih zgodovinskih ved, sloni danes pri usposabljanju poudarek na spoznavanju novih tehnologij. Arhivisti morajo torej pridobiti vsaj osnovna znanja s področja računalništva in tudi zgodovinske informatike (oziroma informacijske arheologije), digitalne humanistike in računalniške varnosti. Znanje, ki so ga arhivisti pridobili v rednem študiju, zadošča samo za začetek kariere, kasneje pa morajo ta znanja nadgrajevati z nadaljnjim izobraževanjem, posebnimi usposabljanji in širjenjem strokovnih kompetenc na različnih področjih. Pravniki dr. Jovan Popović, nekdanji direktor Arhiva Jugoslavije in eden izmed največjih arhivskih strokovnjakov s področja JV Evrope, je v prispevku opozoril na sprejemanje zakonodaje, ki je nujno za spremembe na področju iz-

obraževanja arhivskih delavcev.² Predlagal je, da bi tudi v Srbiji v okviru rednega študija ustanovili katedre za arhivistiko, kot je to uspešno urejeno na Alma Mater Europaea. Trenutno se arhivistika poučuje samo kot predmet na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Beogradu in na Oddelku za bibliotekarstvo in informatiko na Filološki fakulteti v Beogradu. Tečaj arhivistike na doktorskem študiju traja petnajst tednov. Dr. Ljudmila Varlamova z ruske državne fakultete za humanistične vede je predlagala izboljšanje programa usposabljanja arhivistov v skladu z novimi potrebami, ki jih je prinesel tehnološki razvoj. Ob tem je opozorila na težave, v katerih so se znašle univerze z omejenimi urami v kurikulumu, številom osebja, višino sredstev, tehnično opremo in zahtevami trga. Težave, ki so navedene v prispevku dr. Varlamove, pa ne bi smele biti ovira k sklepu ob zaključku konference, da se moramo skupaj odločiti in proglasiti arhivistiko za akademsko znanost. Oba zbornika zaključujejo biografije avtorjev prispevkov. Omeniti moramo še predstavitev sponzorjev Prodoc in Mikrografije, podjetja za izvajanje celovitih storitev pri upravljanju dokumentacije oziroma gradiva. Konferenco, izdajo *Atlantov* in mednarodno arhivsko šolo so finančno podprli še Univerza v Mariboru, Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Srednjeevropska iniciativa, Alma Mater Europeana – Evropski center Maribor, Scope, hotelska veriga NH Hotels, genealoško raziskovalna organizacija Familysearch, banka BCC Staranazno e Villesse, založba Iuglio editore in Nacionalna sekcija italijanskih arhivistov – Sekcija za Furlanijo - Julijsko krajino.

V obeh delih zbornika je bilo skupaj z uvodnimi poročili objavljenih 47 prispevkov, sodelovalo je 57 avtorjev. Največ prispevkov (8) je iz Slovenije, sledijo Italija (5), Vietnam, Srbija in Bosna in Hercegovina (3), Hrvaška, Rusija, Avstrija, Romunija (2), Češka republika, Velika Britanija, Madžarska, Francija, Črna gora, Mehika, Nemčija, Belorusija, Južna Afrika, Švica, Španija, Kenija, sultanat Oman, Poljska, Slovaška, Burkina Faso in Ukrajina (1).

Prispevki (brez uvodnih poročil) imajo 431 strani, povprečna dolžina posameznega prispevka (skupaj s fotografijami in grafičnimi predstavitvami) znaša malenkost več kot deset strani (10,02). Vsi prispevki vsebujejo izvlečke in ključne besede v angleškem, italijanskem in slovenskem jeziku ter izvlečke v maternem jeziku avtorjev in povzetke v angleškem jeziku. Uvodna poročila in uvod v konferenco so objavljena v treh jezikih: angleškem, italijanskem in slovenskem.

Kot zaključek poročila pa smo med prispevki, ki so bili objavljeni v reviji *Atlanti* in predstavljeni na konferenci, izbrali prispevek, ki se nam je zdel na celotni konferenci najnenavadnejši. Bralcem *Atlantov* posebej priporočamo branje referata Loan Thi Tran in dr. Mai Thi Ngoc Nguyen »Postopek ravnanja z materiali pred digitalizacijo dediščine lesenih blokov pagode Vinh Ngiem«, ki prinaša informacije o zaščiti in pripravi na digitalizacijo zapisov na lesenih deskah in deščicah v Vietnamu. Posebno častno mesto in omembo si je referat zaslužil tako po tematiki, geografski oddaljenosti, načinu hrambe in skrbi za materialno varstvo, eksotičnosti materialov kot tudi po posebni predstavitvi. Spoznali smo drugačen način varovanja predmetov kulturne dediščine, drugo kulturo, druge materiale iz rastlin in živali, ki so nam neznane. Referat je razdeljen na tri dele. V prvem delu avtorici predstavi predmete proučevanja, v drugem opišeta tradicionalno hrambo, kot so jo stoletja izvajali budistični menihi, in v tretjem delu oceno postopkov rokovanja z lesenimi materiali in postopke priprav na digitalizacijo ter nas seznani s priporočili, ki jih je pripravila skupina arhivskih strokovnjakov.

Več kot 700 let stari leseni bloki oziroma deščice z napisi so tretji vpis iz

² V času od oddaje prispevka v tisk do konference so v Srbiji sprejeli dva sistemska zakona, ki bosta izboljšala položaj na tem področju.

vietnamske materialne kulturne dediščine na seznam Unescove svetovne materialne dediščine. Bloki prikazujejo nastanek, razvoj in ideologijo budizma trulam zen in so hkrati pomemben vir za razvoj administracije, prikazujejo razvoj sistema pisanja imen skozi obdobja, so odlično umetniško delo z edinstvenimi izvirnimi značilnostmi, ki prinaša informacije o religiji, razvoju jezika in vietnamskih pismenk, literaturi, tradicionalni in ljudski medicini in umetnosti ter so predvsem izjemno kaligrafsko delo.

Bloki so gravirani na obeh straneh z zrcalno vrezanimi kitajskimi in vietnamskimi nom znaki. Globina gravure znaša od enega do enega milimetra in pol. Zapise, natisnjene s pomočjo teh matric, lahko obravnavamo kot dokumente, saj so vsi tiskani v standardni, dogovorjeni ali predpisani obliki z mejo na obrobju, naslovom na sredini in praznimi koti. Prva in zadnja stran knjig, natisnjenih z lesenimi bloki, vsebuje »lac khoan«, ki prikazuje datum, ime obrtnika, ki je vrezal pismenke in slikovne gravure, in kraj izvora bloka. Nekatere izmed blokov hrani državni arhiv. Glavni tempelj pagode Vinh Nghiem hrani 80 knjig, ki jih sestavlja okrog 3000 lesenih blokov, vsak je graviran na dveh plateg, vsaka plat ima vgravirani dve knjižni strani v negativu. Material za izdelavo blokov je bilo drevo »decandrous persimmon«, posebno drevo, ki raste v vrtovih pagod. Les drevesa ima idealne lastnosti za obdelavo in trajno arhiviranje: mehek za vrezovanje, prikladen za oblikovanje, se ne upogiba in se težko lomi. Velikost blokov se razlikuje od enega metra do blokov velikosti 40–50 cm in najmanjših, ki merijo 15 x 20 cm. Površina lesa je zaradi tiskanja prevlečena s črno barvo in tiskarskim oljem, ki ščiti les pred vlago, termiti in plesnijo. Bloke so izdelali mojstri obrtniki v okoliških vaseh, kjer so se specializirali za izdelavo blokov. Takoj prepoznamo osnovno razliko med vietnamskimi bloki in evropskimi knjigami pred Guttenbergom in po njem. Evropi je bil pred Guttenbergom tisk tuj, po izumu tiska pa so po končanem tiskanju razdrli matrice in črke ponovno premešali za nov tisk. V Vietnamu so matrice obdržali, kar bi lahko poimenovali preddigitalizacijski postopek za načelo: »make once, use many times«.

Pred letom 1997 so za vse bloke skrbeli izključno menihi na tradicionalen način. Bloke so hranili na sedmih policah, ki so bile izrezljane kot male pagode, vsaka polica je imela stolp, streho in ležišče za blok in vratca, ki so jih zaklenili in zavarovali dostop do blokov. S posebnim rastlinskim oljem so odgnali požrešne termite in tako zaščitili les. Bloke iz zbirke molitev so postavili še v posebne pečnice ali kahlice, ki so vzdrževale primerno temperaturo za hrambo. Zaščito pred črvi je omogočal neprijeten vonj lepila iz bivolje kože, ki so ga uporabljali kot vezivo v črnilu. Vseeno so se pri rokovanju z bloki in pri tiskanju pojavile poškodbe, zato je bilo treba izdelati načrt digitalizacije, ki bi omogočala dostop do vsebine širši javnosti, hkrati pa bi preprečila nastajanje novih poškodb, ki nastajajo pri transportu, čiščenju in tiskanju. Bloke so popisali, napravili inventarje, očistili, uredili v serije, modelirali z rhamnoneuronovim papirjem, fotografirali in videodokumentirali. Pri pripravi na digitalizacijo so spoznali, da za takšne materiale standardi še niso pripravljeni. Zato so pripravili priporočila za rokovanje z materiali pred digitalizacijo, ki naj bi preprečila poškodbe pri rokovanju (zlom materiala, poškodbe zaradi neustreznih kemičnih sredstev za zaščito lesa). Pri tem so se oprli na izkušnje, ki so jih pridobili restavratorji-konservatorji iz Južne Koreje.

V Saigonu stoji sodobna kopija pagode Vinh Nghiem. Obiščejo jo nešteti turisti, posebej ob polni luni in ob mlaju pa Vietnamci, ki v pagodi prižigajo sveče. Kupujejo tudi ptičke, ki jih nato osvobodijo iz kletk. Tako simbolično rešijo eno dušo. Zaključimo torej tudi mi s poročilom in poletimo na prostost kot ptički. Acta es fabula!